

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ

Особливої уваги на сучасному етапі потребує розробка нових технологій вивчення мови, адже правильне, багате мовлення є одним з показників загальної освіти та рівня культури громадян України. Рідна мова є формою вияву національної та особистісної самосвідомості, засобом самопізнання, самовираження і саморозвитку людини.

Робота над збагаченням словникового запасу учнів початкових класів має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення лексики розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови – словом, є головним джерелом збагачення словника учнів; розвиває увагу молодших школярів до значення й уживання лексем у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови.

Розширенню й активізації словника учнів, розвитку їхнього мислення та мовлення сприяє робота над *багатозначними* словами. Ознайомлення молодших школярів із полісемією передбачає: усвідомлення учнями того, що слово має два або більше лексичних значень; точність уживання багатозначних лексем у мовленні. З метою формування вміння користуватися полісемічними лексемами в мовленні дітей учитель передбачає виконання ними вправ творчого характеру [1, с.34].

Усвідомлення природи багатозначних слів готує учнів до засвоєння явища *омонімії*. Робота над вивченням омонімів має на меті: усвідомлення школярами того, що в мові існують однакові за звучанням і написанням, але зовсім різні за значенням лексеми; точне вживання слів-омонімів у мовленні. Важливо, щоб діти зрозуміли, що у значенні лексем-омонімів, на відміну від багатозначних слів, немає нічого спільного.

Ознайомлення школярів із *прямим і переносним значенням слова* починається із спостереження над спеціально дібраними реченнями чи текстом, яке організовує вчитель. Зручними у роботі є ті тексти, до складу лексичного матеріалу яких входять прикметники, бо саме вони нерідко вживаються в переносному значенні, виконуючи роль епітетів.

З метою формування навичок самостійного вживання дітьми лексем із переносним значенням слід пропонувати вправи на заміну прямого значення слів синонімічними словами або виразами, що мають переносне значення, а також вправи на самостійне складання речень із лексемами в переносному значенні.

Робота над *синонімами* допомагає учням тонше сприймати слово, бачити в ньому, крім основного значення, ще й різні смислові та експресивні відтінки, а відтак бути точнішими у слововживанні. У процесі роботи над синонімами

вчитель має сформувати у дітей уміння: розрізняти в мовленні близькі за значенням слова; добирати синоніми; замінювати в тексті ту чи іншу лексему відповідним синонімом; самостійно вживати в готовому тексті дібране за смислом синонімічне слово; самостійно вибирати зі свого лексичного запасу найбільш влучний для висловлення власної думки синонім [3, с.15].

Для того, щоб навчити дітей розрізняти *антоніми* і правильно користуватися ними у своєму мовленні, потрібні спеціальні вправи, які залежно від висунутої мети можуть проводитися як з окремими парами слів чи словосполучень, так і в реченнях чи текстах. Серед них найдоступнішими й найефективнішими є такі: добір антонімів до поданих лексем; виділення з речення чи тексту антонімів і групування їх парами; заміна в тексті виділених слів їхніми антонімічними парами; дописування речень словами, що мають протилежний зміст, самостійно дібраними антонімічними парами.

Фразеологічна робота на уроках допомагає учням точніше й лаконічніше, експресивніше й образніше висловлювати власні думки, сприяє поглибленню інтересу до вивчення мови. Рекомендовані в методичній літературі фразеологічні вправи поділяються на такі види: відшукування фразеологізмів у тексті; з'ясування лексичного значення фразеологізму; знаходження і виправлення помилок у вживанні фразеологізмів; установлення синонімічних та антонімічних відношень між словами й фразеологізмами; з'ясування стилістичної ролі фразеологізмів у тексті [2, с.16]. Важливо звернути увагу молодших школярів на те, що фразеологізми – це стійкі вислови, які за змістом дорівнюють окремому слову. Вони збагачують наше мовлення, роблять його образним, красивим, багатим.

Отже, серед найголовніших завдань, що стоять перед сучасною школою, є опанування молодшими школярами українською мовою як засобом спілкування та підвищення своєї мовної культури. У цьому напрямку важливу функцію виконує лексикологія. Саме на основі певного кола знань з лексикології, здійснюється систематична і цілеспрямована робота над збагаченням словника учнів і вироблення навичок свідомого, вмілого користування словом.

Список використаних джерел

1. Бадер В.І. Удосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів / В.І.Бадер // Педагогіка і психологія. – 1998. – №4. – С. 31-36.
2. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів / Н.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – №1. – С. 14–17.
3. Хорошковська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів / О.Хорошковська // Початкова школа. – 1997. – №8. – С. 14-16.